IZMEĐU DVIJE KULE

Niko srećniji od Radonjića!

Eto mu na pragu Austrijanaca, pred kojima već odavno pada na koljena i zove ih i preklinje da okrenu oči put Crne Gore. On sad ište od njih nagradu za odanost: nek mu poklone jednu kuću u Kotoru i nešto penzije, a dva stasala sina nek mu uzmu u stalnu službu sa činom majorskim.

Ali, bečka ruka kao da nije darežljiva ili joj sada nije mnogo stalo do guvernadura. Ona se pružila prema ovim obalama da grabi, a ne da daruje.

Novi vladičin susjed ne bi vjesnik mira na primorskim stranama. Susjed osjeća da je vladika privržen Rusima, pa mu sumnjivo sve što se na Cetinju čini.

Na vladičina pleća opet se navaljuju teške brige. Onamo se zakrvili Njeguši sa Škaljarima – valja ih stišavati koliko se može, iako nema izgleda za slogu dugovječnu. Tamo jedno momče crnogorsko ubi Kotoranina, te se uznemiri cijeli grad. Ištu da vladika kazni vinovnika. Gdje će ga i kako uhvatiti? Teška srca, vladika naređuje da se zapali kuća toga mladića. I nađe se poslušna ruka koja će unijeti ugarak pod krov. Na drugoj strani opet zarežali jedni k drugima Lješnjani i Riječani, te vladika izlazi pred njih i širi umirničke ruke – krst od sebe načini, ne bili se bratska krv osušila na međama.

A eto i spora s Ceklinom. Pleme je kivno na manastir cetinjski zbog ribnjaka u jezeru. Gorka je i ta riba ako se preko mržnje i zavade u manastir donosi! Mali ribnjak

Volač bio je manastirski; tamo je vladika sagradio kućicu i dobavio iz Krajine ribolovce; no, Ceklinjani, koji su lovili u Karuču, planu na ove došljake, potjeraju ih a kućicu zapale. Hita vladika na Volač. Kad vidi šta je učinjeno, ljuto prokune Ceklinjane i krene prema Cetinju. A oni se pokaju i poteku za njim. Stignu ga kod Dobrske ćelije.

Molimo ti se i do zemlje klanjamo – ne ostavi nam crnu kletvu više glave!

Skini kletvu, daćemo ti najbolje ribnjake!

Zar meni?

Ne... manastiru. Daćemo Karuč i Kaluđerovo oko!

Vladika najzad popusti i dadne im oproštenje. Ali ne htjede primiti njihove ribnjake. Samo se nagode da Ceklinjani šalju manastiru svaku sedmu vreću ulovljene ribe. I tako ostade zadugo.

U Albaniji se odjednom javi kuga – mora se na toj strani zatvoriti granica.

A prema Kotoru je spor oko granice. Ne pomažu razgovori sa đeneralom Bradijem. On boluje od podozrenja prema vladici i nikako ne trpi vatrene Crnogorce. Njegova ruka piše u Beč: «Ako uskratimo ovim divljačkim hordama žito i so, oni će time biti savladani i potučeni.» I neprekidno vapije da mu se šalje još vojske. A kad mu pristiže pojačanje, naumi da svoje soldate uputi u manastir Maine.

Dočuje to vladika i rasrdi se veoma. Zaboli to i glavare, pa i guvernadura, te složno pišu u Beč – Žale se na Bradija što im dira u crkve i kažu: «Mi živimo pri ovijem kamenitijem goram ne imajući ni jednoga od svijeta dobra.»

Vladika odluči da se suprotstavi.

«Zar da mi soldate i konje dovedu pred svete dveri? To ni Turci nijesu činili – oni bi našu svetinju predali ognju, ali je ne bi skrnavili!»

Odabra osamdeset ratnika i posla ih da čuvaju Maine.

Ako budu napadnuti, krenuće on lično pred vojskom.

Sijevaju prijeteće poruke preko Krsca.

Najzad Bradi uviđa da je prenaglio, pa poručuje da nije htio da zaposjedne crkvu, već samo jedan dio manastira. Vladika bi i to smatrao kao nasilje, pa otpisuje:

«To hoćete reći da nećete nas po vratu nako po sredini posjeći.»

Stiže obećanje da će manastir biti ostavljen na miru, te vladika povlači otud svoju zaštitnicu.

«Crnja mi je ova kuga austrijska, crnja od prave kuge! Ova podmukla kuga, od koje se nikako ograditi ne mogu – njena pakost ujeda na svakom koraku!»

Jednoga dana stigoše u Stanjeviće tri seljaka iz Pobora i padoše vladici pred noge.

«Ne nahodeći nikakvoga miloserdija, ni utjehe, prinuđeni biše s gorkijem plačem i suzami prihoditi k meni, kako duhovnome svojemu pastiru», zapisa vladika.

Za rane Hristove, ne daj da se zatre ova sirotinja uboga pri tvojim stopama!

Spasavaj, sveti vladiko, izbavi nas od obijesti i grabeži kneza Ljubanovića!

Vinograd moj najbolji pritisnu na silu i veli: njegov je bio od starina!

Iz mog maslinjaka njegove sluge odnose pune kotarice!

Najbolju zemlju poborsku pritusnuo je šapom, pa siromasi pište kao ćirikavci na žezi.

Čuo sam – veli vladika i prihvata ih jednog po jednog za ramena da se isprave. – Rekli su mi da je taj nasilnik zgrabio i nešto prigranične zemlje crnogorske i neki moji ljudi prijete da će na njega s oružjem krenuti.

Nad njim nema ni boga ni suda ni zakona!

Vladika se prihvati za glavu.

A žaliste li se?

Kome da se potužimo, jadan ne bio?

Vlastima. Sudijama kotorskim.

Zar onome Joniju i Valeriju! Onim mitnicima bez duše!

Svak zna da oni drže stranu knezu.

Uz onoga Bradija sve je sam žbir!

Evo, pogledaj: čuvamo staru Ivan-begovu povelju na tu zemlju; povelja kazuje da je naša.

A sudije viču: «To je falsa hartija, otrite s njom tako nešto!»

Strpite se jadni ljudi. Pravda je spora, ali će možda stići jednom i do vašijeh pragova. A znam dobro kakav je ćesarski sud: zasjeni ga srebro i zlato, pa nigdje oko sebe niti traži niti nahodi pravice.

Ne možemo više, sveti vladiko!

Došlo nam je da se odmetnemo u hajduke, ali nas već i sad rebelima nazvaše i gone nas silom i svakoga dana i svake noći uhode šalju.

Ako ne bi drugoga lijeka, molimo te, pusti nas da preko tvoje zemlje na trusku stranu prebjegnemo.

To smo naumili i spremili žene i đecu.

Pa ćemo otud pitati za zdravlje kneza Ljubanovića!

Ne! – povika vladika. – Istjerajte to iz glave! Ako vi stanete bježati, na vašoj će se zemlji širiti ćesarski žbiri!

Ali, raskući nas prokleti knez!

Disati ne možemo od nasilja!

Lubina mi se razdire kad vidim tuđe ralo u mojoj brazdi! To mi je đedovina! Pa, bar da ne gledam.

Opet kažem – ne! Ako bih ja ustuknuo pred pašama skadarskim i hercegovačkim i pred agama i begovima pećkim, podgoričkim, spuškim, nikšićkim i pred cijelom tom tevabijom, oni bi mi rekli – hvala! Kako se moji Crnogorci i ja držimo i oganj i krv proždiremo, tako se i vi držite pred tijem neknezom i podložnicima ćesarskim!Držite se do zadnje ure!

A hoće li nas ko pomoći, sveti vladiko?

Uzdam se u pravdu, ako nije umrla, pa ću činiti za vas sve što budem mogao. Neću vas nipošto zaboraviti. A vi stojte u miru, nikoga nemojte zađesti, da knez poslije ne rekne: oni su krivi za smutnju.

Čim ih isprati, vladika uze da piše poslanicu Grbljanima i kaza im da zna za «neopisano tiranstvo i samosilnost vašijeh despotah, a navlaštito Boškovića i Ljubanovića» i poruči im «vaši novci, koje su vaši despoti od vašega krvavoga znoja i iz vašijeh mozoljah iztiještili, jesu najviši neprijatelji vaši»; i pozva ih da svi ipak ostanu mirni na svojim njivama, i da čekaju pravednu zaštitu, u koju vladika još ne gubi nadu.

I odista, granu zrak nade, makar i varljive, makar i zakratko. Bradija poslaše nekud iz Kotora, a dođe general Rukavina da stiša nezadovoljni živalj.

Ovaj okretni Ličanin, sa trezvenim osjećanjem za svaku opasnost, uoči odmah žestinu narodnog kolebanja u Župi i oko granica crnogorskih. I odmah uputi vladici poziv da se sastanu i porazgovore o svemu što tišti i podjaruje narod. Vladika se rado odazva i opet se srete s čovjekom kojem je predao ključeve Budve.

Oni se zajedno uputiše prema Poborima i Grblju da sve dobro razvide i ispitaju na samom mjestu. I vidješe da su opravdane žalbe narodne i da za njih nije bilo pravedna suda.

Rukavina se tada naprečas odluči da učini ustupak ne bi li se kako smirio i zadovoljio narod: naredi da se Ljubanović pod stražom odvede u Kotor i da ga tamo okuju, bar za malo vremena, a da se seljacima vrate oteta imanja.

Tako svesilni knez pade u okove. A seljaci su blagosiljali vladiku, uvjereni da im je on dosta pomogao.

Tada vladika spomenu Rukavini i onaj nesrećni sud u Kotoru.

Razjuriću ih iz toga gnijezda! – obeća general i stište vladici desnicu.

I na rastanku mu darova dvjesta pedeset dukata.

Za neko vrijeme utihnuše sporovi na toj strani.

A onda stiže pred Budvu ruska lađa. Sa nje bi iskrcano na obalu četiri topa sa dvjesta pedeset topovskih metaka i trideset buradi baruta i još podosta oružja i municije.

Vladika hitno naredi da se ova ruska pomoć prenese u manastir Maine. Ćesarov komandant u Kotoru nije imao vremena da bilo šta preduzme. Ostalo mu je samo da napiše: «Tako je ovaj manastir na austrijskom zemljištu pretvoren u crnogorsku tvrđavu.»

A vladika se pravdao: on nije donio topove u Maine da bi njihove cijevi okrenuo prema Budvi; topovi su mu potrebni za borbu s Turcima, ako ga budu opet napali; on će ih ubrzo prebaciti na tursku granicu.

Sa tim je topovima tako i bilo.

Vladika ih je sačekao na Stanjevićima, pa je prišao da ih opipa i pomiluje. Prsti prelaze preko oble cijevi, kao da je to glatka konjska dlaka, samo mu se učini studena i rukom mu prođe jeza. Ovaj je tuč sliven da baca teške kugle na ljude i kuće. Koliko je tu ljudskoga truda i umješnosti utrošeno – da je za kakvo dobro! Koliko oružja: pušaka, topova, sablji, jatagana, koliko srme, gvožđa, čelika, koliko praha i olova! I sve se to kuje i izliva da se rasprostru sile po svijetu, da se sudare i iskrve. A malima ostaje ponešto mrvica toga oružja da brane golu dušu na golome kamenu. Koliko je vladika žudio za tim oružjem, s kakvim ga je nestrpljenjem očekivao, kao spas, kao manu s neba. A sad je u njegove prsi umiljelo nešto od studi ovoga tuča. Nije mu se radovati, a nije mu bez toga držati ovu zemlju i braniti tijesnu slobodu!